

کاوشی در عوامل اجتماعی مرتبط با مصرف مسئولانه آب در ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۶

کد مقاله: ۷۳۹۹۰

فتانه حاجیلو*^۱، بهمن رنجگر قلعه کندی^۲

چکیده

کمبود منابع آب شیرین یک مسئله جهانی است و با توجه به روند افزایش تقاضا برای آن، به ویژه در مناطق کم آب، توجه به الگوهای مصرف در کنار مدیریت منابع محدود آب، اهمیت و ضرورت یافته است. اکثر جوامع برای پیشگیری از بحران در دسترسی به آب سالم و بهداشتی تحقیقات متعددی در زمینه مصرف و بهینه سازی آن انجام می دهند. پژوهش حاضر به منظور شناخت عوامل اجتماعی مرتبط با مصرف مسئولانه آب در ایران به واکاوی یافته ها، تحلیل ها و نظریات موجود از خلال تحقیقات انجام یافته در یک دهه گذشته پرداخته است. روش پژوهش مطالعه اسنادی برای دسته بندی و تبیین یافته های مرتبط با موضوع در جریان مرور اسناد منتشر شده در بازه زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۱ در پژوهش های داخلی است. داده ها با استفاده از شیوه کدگذاری انتسابی و کدگذاری کل نگر بررسی شده است. نتایج به دست آمده نشان می دهد، مهمترین عوامل اجتماعی مرتبط با مصرف مسئولانه آب را در ۳ مقوله اصلی دانش، ارزشهای اخلاقی و حکمرانی آب و در قالب ۱۱ مفهوم کلیدی مرتبط با این مقولات می توان جای داد.

واژگان کلیدی: مصرف مسئولانه، ارزش های اخلاقی، حکمرانی آب

۱- استادیار گروه علوم اجتماعی دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول)
fhajilou@tabrizu.ac.ir

۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

منابع طبیعی هر جامعه سرمایه ای است که تنها به نسل حاضر تعلق ندارد بلکه نسل های آینده نیز باید از آن بهره مند شوند. آب شیرین، یکی از این منابع است که کمبود محسوس آن در سال های اخیر، توجه کشورها و مجامع بین المللی را جلب کرده است. از کل منابع آب روی کره زمین فقط حدود ۲/۵ درصد آن شیرین است که نزدیک به دو سوم آن در یخچالها محبوس است و یک سوم باقی مانده نیز به صورت طبیعی به شکلی نامتوازن در جهان توزیع شده و قابل بهره برداری است (تقی زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۴).

بنابر اعلام سازمان ملل متحد، هر انسان در طول شبانه روز، نیازمند به مصرف بیست تا پنجاه لیتر آب سالم است اما همگان به میزان یکسانی به آب دسترسی ندارند به طوری که از هر هفت نفر یک نفر به آب سالم و دائمی دسترسی ندارند (صابری فر و اربابی، ۱۴۰۰: ۴۲). آمارهای جهانی گویای آن است که بیش از ۱/۵ میلیارد نفر در جهان توانایی دسترسی به آب سالم را ندارند. همچنین سالانه، پنج میلیون نفر در سراسر جهان بنا به علت استفاده از آب ناسالم و آلوده جان خود را از دست می دهند (مختاری و رضایی، ۱۳۹۹: ۸۲). برآوردها نشان می دهد که تا سال ۲۰۵۰ دست کم ۵۰ کشور جهان با بحران کم آبی مواجه خواهند شد و ایران یکی از کشورهای این فهرست است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸۶)، (مختاری و رضایی، ۱۳۹۹: ۸۲).

ایران در کمربند خشک کره زمین، قرار دارد و میزان بارش سالانه آن کمتر از یک سوم متوسط بارش جهان است (رضایی ۱۳۸۵: ۴). با این همه مصرف سرانه آب در ایران بالا است. «به طور میانگین سرانه مصرف کل در حدود ۲۳۳ لیتر به ازای هر نفر در شبانه روز شامل مصارف خانگی، تجاری، صنعتی است و در حالی سرانه مصرف خانگی به حدود ۱۹۱ لیتر به ازای هر نفر در شبانه روز رسیده که الگوی آب مصرف خانگی طبق شرکت آب و فاضلاب کشور حدوداً ۱۵۰ لیتر بوده و نشان دهنده افزایش ۴۱ لیتری است» (وزارت نیرو، ۱۴۰۱) و (حاجی زاده میمندی و بهارلوئی، ۱۳۹۹: ۵۸). افزایش تقاضا برای آب، موجب فشار بر آب های قابل شرب می شود و این امر، مشکلات زیست محیطی عدیدی، مانند استفاده بیش از حد منابع آب و برهم خوردن توازن زیست بوم را فراهم می آورد (نیک خواه و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۲۲).

دسترسی به منابع آب شیرین و سالم برای شرب، برای مسائل بهداشتی و سلامت برای مصارف صنعتی و کشاورزی آن را به مقوله ای چندوجهی تبدیل کرده و چالش های مرتبط با آن را به مسئله حیاتی تبدیل کرده است. «افزایش جمعیت در شهرها که با مشکلات آب مواجه هستند، مهاجرت خشکسالی و تمرکز صنایع در اطراف مناطق خشک باعث شده که تخصیص آب براساس شرایط خاص و بدون در نظر گرفتن بحث آمایش سرزمین، عدالت محیط زیستی و توسعه پایدار تدوین شود و همین امر را برای تنش های آبی و بالا گرفتن تعارضات میان ذینفعان تشدید کرده است» (ایران پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۰).

از این رو مسئله آب، دسترسی به آن، مدیریت منابع آبی، سیستم ها و تاسیسات آبی و مدیریت مصرف آن به عنوان یکی از پدیده های اساسی محیط زیستی، اقتصادی و اجتماعی، پدیده ای پیچیده و نیازمند یک نگاه جامع، سیستمی و فرا رشته ای است اگرچه تاکنون، بیشتر بعد فنی آن مد نظر قرار گرفته و به ابعاد اجتماعی و جامعه شناختی آن کمتر توجه شده است (صالحی، ۱۳۹۶، حب وطن، ۱۳۹۲). در سال های اخیر، بسیاری از محققان بین المللی، مشکل بحران آب را به عنوان یک امر اجتماعی بررسی و در جستجوی ارائه راه حل هایی برای رفع مشکل کم آبی بوده اند، زیرا پذیرش مسئله به عنوان امر اجتماعی آن را در بستر کنش های انسانی و عوامل موثر بر آن مطرح ساخته و امکان تبیین های جامعه شناختی را برای مدیریت نوین مسئله فراهم می کند.

برخی از صاحب نظران معتقدند بسیاری از بحران های کنونی آب، به دلیل مدیریت و یا حکمرانی نامطلوب منابع آن است (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰). گرچه خشکسالی های پی در پی و افزایش جمعیت و گروه های مصرف کننده آب نیز در سوق دادن کشور به سوی تنش آبی نقش داشته اند اما مشکل اساسی را باید در حکمرانی نامطلوب آب و سیاستگذاری های نادرست در حوزه تولید تخصصی و حفاظت از منابع آب پیدا کرد (پورخسروانی و همکاران، ۱۳۹۹).

در مدیریت سنتی منابع، یکی از عوامل مدیریتی در تنظیم نوع مصرف قیمت یا بها مصرف می باشد. عرضه کنندگان آب اما بر این عقیده اند که آب ماده ای با کشش قیمتی پایین یا اصطلاحاً بی کشش است و مصرف کنندگان به تغییر قیمت واکنش نشان نمی دهند. با توجه به این مسئله باید در مدیریت مصرف آب از شیوه های دیگر مانند؛ تبلیغات فرهنگی، آموزش های اجتماعی و استفاده از تکنولوژی های پیشرفته که از هدر رفت آب جلوگیری می کنند، کار رود (باباخانی محمدی، ۱۴۰۱: ۶۴). مدیریت آب همیشه نیازمند علومی بیش از علوم فیزیکی بوده زیرا فرایندی است شامل هزاران یا حتی میلیونها برنامه عملیاتی، مالی، برنامه ریزی، سیاستگذاری و استفاده از تصمیماتی که بیشتر توسط مصرف کنندگان آب و بهره برداران گرفته می شود و تصمیم های معدودی که توسط مدیران سیستم اتخاذ می شود و نیازمند هماهنگ سازی این تصمیمات در یک سیستم پیچیده و وابسته به یک چارچوب مؤثر اقتصادی، اجتماعی برای پشتیبانی است (Lund, 2015).

هدف این پژوهش واکاوی عوامل اجتماعی مرتبط با مسئولیت پذیری و مصرف مسئولانه آب در جامعه ایران براساس نتایج و یافته های پژوهش های قبلی مرتبط با این حوزه است. سوال اصلی آن است که در جامعه ایرانی مسئولیت پذیری افراد برای مصرف آب و به عبارت دیگر مصرف مسئولانه آب تحت تاثیر چه عوامل اجتماعی قرار دارد؟

۲- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به شیوه اسنادی انجام شده و تلاش نموده با بررسی سیستماتیک یافته های قبلی در موضوع پژوهش، به استخراج، طبقه بندی و کشف اطلاعات از متن داده های موجود بپردازد. «روش اسنادی یکی از روش های بسیار ارزشمند در پژوهش سازمان یافته است. تحلیل اسناد نیازمند نظم و چارچوب مینی می باشد، داده ها با دقت استخراج، و مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرند. این چارچوب طی چهار مرحله، راهبرد جستجو، معیار انتخاب پژوهش، پیامد جستجو و تحلیل داده، و ارزیابی کیفیت یافته ها انجام می شود» (خالقی نژاد، ۱۴۰۰: ۲۴۴).

اسناد مورد استفاده شامل مقالات داخلی منشر شده در ده سال اخیر و در فاصله سال های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۱ شمسی می باشد، که از میان اسناد ثبت شده در پایگاه های علمی جهاد دانشگاهی، گوگل اسکالر، ایرانداک، پورتال جامع علوم انسانی، نورمگز و علم نت با جستجوی کلید واژه های: مصرف بهینه آب، مصرف آب، مسئولیت پذیری مصرف آب، صرفه جویی آب، عوامل اقتصادی و اجتماعی، مدیریت آب، بحران آب، حکمرانی آب، رفتارهای زیست محیطی، رفتار مسئولانه به دست آمدند. از بین ۱۳۷ مقاله احصا شده، ابتدا منابع تکراری، مقالات کنفرانسی، فصل های کتاب که مطالب آنها متنوع و غیر مرتبط با سوال اصلی پژوهش بود کنار گذاشته شده سپس مقالاتی که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم با موضوع در ارتباط بود مورد مطالعه سریع قرار گرفت و براساس داشتن اصالت، اعتبار، نمایا بودن و معنادار بودن، ارتباط مستقیم با موضوع، یافته های معتبر، مقالات منتخب مشخص شده و بقیه موارد حذف شدند. در مرحله سوم تعداد ۵۹ مقاله باقی مانده مجدداً به دقت مطالعه شده و محتوای آن با روش کدگذاری انتسابی و کدگذاری کل نگر بررسی و یادداشت برداری شد. «در کدگذاری انتسابی، داده های جمع آوری شده از منابع متنوع، اطلاعات ضروری برای مدیریت داده ها، ارجاع دادن و فراهم کردن امکان تحلیل و تفسیر را فراهم می آورند. کدگذاری کل نگر نیز یک کد منفرد بر یک واحد بزرگ از داده ها اعمال می کند تا جوهر محتوای کلی آن واحدها و مقوله های احتمالی حاصل از آنها مشخص شود» (Saldana, 2015).

برای مطالعه مقالات از تکنیک خواندن موجی شکل استفاده شده که در این روش، پژوهشگر پس از مطالعه چندین منبع، برداشت های نظری خود را یادداشت کرده و درباره آنها تأمل می کند (حاجیلو و رستمی، ۱۴۰۲). مشخصات تعدادی از اسناد مورد استفاده برای پژوهش حاضر در جدول شماره ۱ خلاصه شده اند.

جدول ۱- مشخصات تعدادی از اسناد مورد بررسی پژوهش

روش	عنوان پژوهش	سال	نویسندگان
توصیفی	مصرف بهینه آب در گلخانه های جنوب استان کرمان	۱۴۰۱	مقبلی دامنه و همکاران
کمی	تبیین عوامل موثر بر الگوی مصرف آب خانوارهای شهری مشهد	۱۴۰۱	بابا جانی محمدی
کمی	تأثیر آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی بر رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان	۱۴۰۱	ظهور پرونده و حاجی زاده
مصاحبه	بررسی علل بحران در سیاست های آب حوضه زاینده رود، مورد مطالعه شهرستان های غربی استان اصفهان	۱۴۰۱	ذاکری مهاباد و همکاران
اسنادی	آینده نگاری مسئله ی آب در شهر اصفهان	۱۴۰۱	طاهری دمنه و همکاران
کیفی	تحلیل تأثیر عوامل انسانی و محیطی بر تضاد ذی نفعان در حوضه آبریز زاینده رود	۱۴۰۱	نادری و همکاران
توصیفی و تحلیلی	عوامل موثر بر رعایت الگوی مصرف آب در ایران	۱۴۰۰	صابری فر و اربابی
کمی	واکاوی عوامل موثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مدیریت پایدار منابع آب کشاورزی	۱۴۰۰	عیدی و همکاران
کمی	عنوان شناسایی و بررسی عوامل تأثیر گذار بر مصرف آب	۱۴۰۰	داداشی دیوکالایی و همکاران
کیفی	ارائه الگوی حکمرانی آب مبتنی بر بازاریابی اجتماعی در راستای تغییر رفتار مصرفی آب	۱۴۰۰	عرب پور
کمی	شناسایی و تحلیل آماری برخی عوامل تأثیر گذار بر میزان مصرف آب مشترکین مسکونی شهر اراک	۱۳۹۹	وصالح ناضح و همکاران
توصیفی و تحلیلی	تحلیل عوامل مؤثر بر ناکامی حکمرانی آب در ایران	۱۳۹۹	احمد پور و احمدی
مصاحبه	جامعه شناسی یک بحران: آسیب شناسی اجتماعی بحران آب در حوضه آبریز زاینده رود	۱۳۹۸	طالبی صومعه سرابی و همکاران
کمی	بررسی رابطه بین عوامل جامعه شناختی و رفتار زیست محیطی شهروندان شهر شیراز	۱۳۹۸	دسترس و خواجه نوری
توصیفی تحلیلی	ارتباط نگرش مذهبی با گرایش به مصرفه جویی در مصرف آب در نوجوانان	۱۳۹۸	مرزبان و همکاران

نویسندگان	سال	عنوان پژوهش	روش
آستانه	۱۳۹۸	تدوین الگو به منظور ظرفیت سازی اجتماعی و جامعه پذیری بحران آب	کمی (مصا حبه)
جورابلو و همکاران	۱۳۹۵	مطالعه تجربی عوامل اجتماعی- فرهنگی موثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی	کمی
دهقانی و پوریم رضا کریم سرا	۱۳۹۵	عوامل موثر بر سرانه مصرف آب خانواده های تهرانی	کمی
بازدار و همکاران	۱۳۹۵	بررسی تاثیر آموزش بر میزان صرفه جویی در مصرف آب	کیفی
حاجی زاده میمندی و همکاران	۱۳۹۳	عوامل فرهنگی مرتبط با رفتارهای زیست محیطی (مورد مطالعه، شهر یزد)	کمی

۳- یافته های پژوهش

واکاوی ادبیات نظری منابع بررسی شده نشان می دهد، عوامل اجتماعی مرتبط با مصرف مسئولانه آب به شکل عوامل مرتبط با مصرف به عنوان یک کنش انسانی و عوامل مرتبط با رفتار مسئولانه محیط زیستی قابل ملاحظه است. جامعه‌شناسان، مصرف را یک کنش در نظر می‌گیرند. از این دیدگاه مصرف، روندی اجتماعی شامل نشانه‌ها و نمادهای فرهنگی است. بوردیو^۱ بر این عقیده است که افراد درون طبقات اجتماعی دارای منش‌های مشترک با دیگر اعضای طبقه، بر مبنای سبک‌های زندگی هستند و براساس نوع مصرف اجازه نشان دادن سبک‌های زندگی مختلف و ذائقه‌های مختلف را می‌یابند و چنین مصرفی نهایتاً به مصرف کالاهایی می‌انجامد که تمایز اجتماعی ایجاد می‌کند (بوردیو، ۱۳۹۰: ۲۲۳). بررسی ادبیات نظری پژوهش‌های پیشین، حاکی از تاکید بر ارتباط بین سبک زندگی و مصرف است، اگرچه در پژوهش‌های مختلف از نظریه‌های جامعه‌شناسان متعدد دیگری از جمله گیدنز^۲ (۱۳۸۷)، ویبلن^۳ (۱۳۹۲)، باکاک^۴ (۱۳۸۱)، بودریار^۵ (۱۳۸۹)، چانی^۶ (۱۹۹۶) در خصوص رابطه سبک زندگی با مصرف به عنوان چارچوب‌های نظری استفاده شده که نشان می‌دهد در واقع مصرف نوعی تعامل دوسویه بین ساختارها و فرد است، پلی بین افراد و جامعه. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد رفتارهای مبتنی بر حمایت از محیط زیست از جمله رفتارهای مصرفی افراد به شمار می‌روند که می‌توانند سبک زندگی محیط زیستی را به وجود آورند و در راستای حفاظت از محیط زیست واجد الگوهایی از رفتارند که با زیست بوم هماهنگی دارد و چرخه آن را مختل نمی‌کند. به نظر می‌رسد، پایبند بودن شهروندان هر جامعه به اخلاق محیطی و حفاظت محیط زیست، یک ابزار سنجش برای توسعه فرهنگی آن جامعه تلقی می‌شود. فرهنگ و جامعه در تعامل می‌باشند و فرهنگ هر جامعه تعیین کننده عملکرد افراد جامعه است. به این ترتیب با تغییر فرهنگ، می‌توان رفتار مردم را تغییر داد (اسفندیاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۸). به عقیده پژوهشگران این حوزه، فرهنگ به عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها، فرایندها و تعاملات که درک و فهم را در فرد نهادینه می‌کند بر نحوه چگونگی استفاده از آب در زندگی روزانه همچون: استفاده از آب در استحمام، ماشین شویی و آبدهی به باغ بسیار مهم است (مومنی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۵۷). به عبارت دیگر عوامل فرهنگی و بستر اجتماعی فرد نقش مهمی در مصرف بهینه یا هدر دادن میزان آب ایفا می‌کند. محققان حوزه روانشناسی و روانشناسی اجتماعی بر این عقیده هستند که افراد خودکنترل و دارای هدف، رفتارهای مطلوب-تری برای حفظ محیط زیست از خود نشان می‌دهند. در حالی که افرادی که خود را بر رویدادها و اتفاقات در محیط خود مشرف می‌دانند، رفتارهای تاثیر گذار، در جهت دفاع از قوانین و محدودیت‌های طراحی شده برای محافظت یا بهبود کیفیت محیط زیست ندارند.

صاحب‌نظران جامعه‌شناسی، در این باره به رابطه کنش انسانی و محیط زیست توجه دارند و برای حل چالش‌های موجود در رابطه با محیط طبیعی در پی اصلاح کنش‌های اجتماعی می‌باشند. براساس نظرات دانلاپ^۷ و کاتن^۸ (۱۹۷۸)، بین نگرش‌های فرد و رفتارهای مسئولانه نسبت به محیط زیست رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. (حیدری ساریان، ۱۳۹۸، ۵۰). دانلپ و جونز^۹ (۲۰۰۲)، دغدغه در خصوص محیط زیست را به آگاهی نسبت به مسائل آن معطوف می‌دانند که منعکس کننده نگرش‌ها، معرفت‌ها و تمایلات رفتاری نسبت به محیط زیست است. درباره دغدغه محیط زیستی، دو بعد عینی و ذهنی مفهوم دغدغه توسط شافرین^{۱۰} مطرح و درباره آن بحث شده است. بعد عینی به مکان و زمان وابسته است و ترکیبی از مشکلات عینی، تجربه‌های شخصی، چیدمان‌های فیزیکی و فضایی و هویت‌های مکانی است و همچنین

1- Bourdieu
 2- Giddens
 3- Veblen
 4- Bakak
 5- Baudrillard
 6- Chaney
 7- Dunlap
 8- Cotton
 9- Jonos
 10- Schaffrin

وابسته به آن است که افراد مخاطرات محیط زیست را چه زمان احساس کنند. بعد ذهنی بر احساس، نگرش، ارزش و هنجار تاکید می کند و شامل باورها و نگرش‌ها در مورد مسائل محیط زیست است که با آگاهی، ادراک و ارزیابی میزان جدی بودن مسائل محیط زیستی حاصل می شود. به نظر شافرین ممکن است افراد به محیط زیست توجه زیادی داشته باشند ولی اگر کمبود دانش و آگاهی داشته باشند موفق به رفتار مناسب نمی‌شوند (حاجیلو و همکاران، ۱۳۹۹). نتایج بسیاری از تحقیقات نشان می دهد بین دو متغیر دانش و رفتارهای زیست محیطی رابطه معنی دار وجود دارد و دانش مردم درباره محیط زیست به شکل تجربه مستقیم یا غیرمستقیم بر رفتارها، نگرش‌ها و در نهایت کنش‌های آنها تأثیر گذار است.

مهم ترین عوامل کنش افراد در زیست اجتماعی، مفهوم جامعه پذیری است (آستانه و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰۹). جامعه پذیری همراه با دانش و آگاهی می تواند در تعیین و تغییر سبک زندگی موثر واقع شود. «آگاهی عموم مردم نسبت به الگوی بهینه مصرف آب، از طریق عواملی همچون تشویق باعث بهینه مصرف کردن آب توسط مردم می شود. به عبارتی آگاهی یکی از عوامل تعیین کننده میزان مصرف آب می باشد» (دهقان، ۱۳۹۵: ۲۵۴). با این وجود برخی از نظریه ها همچون کری^۱ و هاسل^۲ بر این عقیده هستند که نگرش‌های مذهبی نقش کلیدی در رفتارهای مسئولیت پذیری مصرف آب دارد (اسلامی و همکاران، ۱۴۰۱: ۷۸). از دیدگاه آنتونی گیدنز^۳ جامعه پذیری فرایندی است که ارزشها و هنجارهای فرهنگی جامعه را در قالب الگوهای رفتاری هنجارمند به افراد منتقل می کند و بدینسان نسل‌ها را به یکدیگر پیوند می دهد. افراد از این طریق یاد می گیرند چگونه به نیازهای زیستی و اجتماعی خود به گونه ای پاسخ دهند که از دیدگاه اجتماعی پذیرفته باشد و به ارزشها و اهداف فرهنگی آسیب نرسد (آستانه و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۳). همچنین لازروس^۴ و فالکمن^۵ (۱۹۸۴) مدافع نظریه شناختی تنش هستند. آنها چنین فرض می کنند که ارتباط پویا، متقابل و دو طرفه بین افراد و محیط زیست وجود دارد. مردم محیط خود را می بینند و از طریق فرایند ارزیابی، موقعیت‌ها را تفسیر می کنند؛ به عبارتی، وقتی که فرد یک واقعه زیست محیطی را به منزله ضرر و یا تهدید درک کند منابع مناسب را برای سازگاری با آن را در اختیار ندارند، آن حادثه را به منزله یک تنش زایی محیطی می تواند به منزله شرایط محیطی فیزیکی و اجتماعی در نظر گرفت که در آن فرد به طور عادی تهدید، زیان، خسارت یا ناکامی بالقوه و واقعی را درک می کنند (پاکمهر و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۴۴). برخی از محققان از جمله بنسون^۶ (۲۰۱۰) معتقدند برای مدیریت منابع طبیعی تفاهمی عمومی در حوزه محیط زیست باید به وجود آید. این تفاهم، حاکی از این است که حل مشکلات و مسائل زیست محیطی در گرو آماده سازی سیاست‌های زیست محیطی، مشارکت و آگاهی نسبت به مسایل زیست محیطی است (ظهیر پرونده، ۱۴۰۱: ۵۳). سلیگمن (۱۹۸۱) نیز آگاهی عموم مردم از پیامدهای ناگوار را یکی از قوی ترین عوامل برای اقدام به بهینه مصرف کردن معرفی کرده است (یوسفیان و صالحی امیر، ۱۳۹۹: ۲۹).

در نظریه شناختی تنش نیز چنین فرض می شود که ارتباط پویا، متقابل و دو طرفه بین افراد و محیط زیست وجود دارد. مردم محیط خود را می بینند و از طریق فرایند ارزیابی، موقعیت‌ها را تفسیر می کنند؛ وقتی که فرد یک واقعه محیط زیستی را به منزله ضرر و یا تهدید درک کند و منابع مناسب را برای سازگاری با آن را در اختیار ندارد، آن حادثه به منزله یک تنش محیطی است که در آن فرد به طور عادی تهدید، زیان، خسارت یا ناکامی بالقوه و واقعی را درک می کند (پاکمهر و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۴۴).

هر فرد موظف است حق حیات دیگران را محترم بشمارد از این منظر لازم است نسبت به محیط زیست و زیان‌هایی که ممکن است در اثر کنش‌های خود به آن وارد کند خود را مسئول احساس کند. این مسئله بیشتر در قالب اخلاق محیط زیستی بررسی می شود. وظیفه اخلاق محیط زیستی مشخص کردن حقوق شهروندی و مسئولیت شهروندان نسبت به مسائل طبیعی و محیط زیستی است. مسئولیت پذیری به حس وظیفه شناسی، پاسخگو بودن و تعهد اشاره دارد. «مسئولیت تعهد هر فرد در خصوص ایفای نقش-هایی است که در جامعه برعهده دارد و البته در ازای آن از امتیازات و حقوق شهروندی برخوردار می شود. مسئولیت پذیری یک انتخاب داوطلبانه و آگاهانه در تعیین رفتار خود با دیگران و در مناسبات اجتماعی است. با توجه به پیچیدگی جوامع معاصر، توسعه مسئولیت پذیری اجتماعی می تواند در مدیریت بحران‌ها نقش مهمی ایفا کند» (نیکخواه و جهانشاهی فرد، ۱۳۹۳)، (خواجه نوری و همکاران، ۱۳۹۳). مسئولیت پذیری به عنوان یک کنش انسانی اهمیت فراوانی برای کاهش تأثیرات منفی مخاطرات زیستی دارد. با تکیه بر مفهوم مسئولیت پذیری می توان به دنبال تغییر انتخاب‌ها، تصمیم‌ها و کنش‌های افراد در زندگی بود. با فهم علل اثرگذار بر کنش، افراد می توانند رفتار مسئولانه در قبال محیط زیست خود را برنامه‌ریزی کنند، و نقش و اثر خود را در عوارض و نتایج یک اقدام، فعالیت یا رفتار بپذیرند. بر مبنای مفاهیم مرتبط و مستخرج از تحقیقات مورد بررسی پژوهش حاضر، می توان عوامل مذکور را در سه مقوله کلی مرتبط با دانش، ارزش‌های اخلاقی و حکمرانی آب دسته بندی کرد. جدول شماره ۲ خلاصه مفاهیم استخراج شده در این خصوص را نشان می دهد.

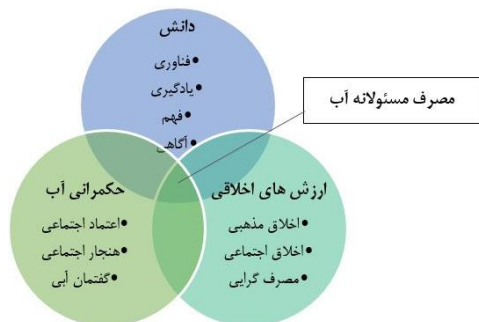
- 1- Cary
- 2- Hzsell
- 3- Anthony Giddens
- 4- Lazarus
- 5- Faulkman
- 6- Benson

جدول ۲: خلاصه مفاهیم و عوامل مرتبط با مصرف مسئولانه آب

مقوله کلی	مفاهیم کلیدی	عوامل مرتبط	نتایج
دانش	فناوری	کنتورهای هوشمند، شیوه های نوین آبیاری	استفاده از روشهای کنترل مصرف آب
	یادگیری اجتماعی	الگو های مصرف، جریان سازی محیط زیستی، حساسیت اجتماعی، سبک زندگی	تغییر نگرش مردم، تغییر کنش و رفتار بر مبنای ارزشهای محیط زیستی،
	فهم اجتماعی	تجربه شخصی، تحصیلات، محل تولد، شغل، طبقه	پیوند عاطفی با محیط زیست، ایجاد نگرش محیط زیستی، مقابله با تفکر مصرف گرا
	آگاهی	سواد محیط زیستی، آموزش، مطالعه کتاب، تبلیغات، رسانه، حمایت ذینفعان، برنامه های مستند داخلی و خارجی، گفتگو در مورد مسائل محیط زیست.	تغییر انتخاب ها و افزایش کنش آگاهانه
	هراس از بحران	درک بحران زیستی، مواجهه با مخاطره، مدیریت بحران	کنترل میزان مصرف و نوع مصرف آب، بهینه سازی مصرف، اهمیت یافتن دسترسی به آب سالم برای هم نوعان
	پیشگیری از تنش های اجتماعی ناشی از بحران آب، مقابله با تنش های طبیعی و زیستی کمبود منابع آب، مدیریت پایدار منابع آب		
ارزش های اخلاقی	اخلاق مذهبی	التزام دینی، باور دینی، عواطف دینی، شناخت دینی	پرهیز از اسراف و آسیب به محیط زندگی
	اخلاق اجتماعی	گروه های هم سالان، گروه های مرجع، کنترل اخلاقی	مسئولیت پذیری اجتماعی و تغییر در رفتارها
	مصرف گرایی	مصرف نمادین و منزلتی، پایگاه اقتصادی	تغییر کنش های نمادین به کنش آگاهانه برای کنترل مصرف غیر ضروری،
حکمرانی آب	اعتماد اجتماعی	مشارکت اجتماعی، بی سازمانی، گردش آزاد اطلاعات، عدالت اجتماعی، امنیت اجتماعی، حذف اجتماعی	افزایش سرمایه اجتماعی و کنش مسئولانه در قبال مصرف منابع
	هنجار اجتماعی	آموزش و ترویج الگوهای مصرف بهینه منابع، هنجار سازی مصرف بهینه، ایجاد نظام تشویق و تنبیه	توانمندسازی افکار عمومی، توجه به مباحث قانونی و نظارتی
	گفتمان آبی	رضایت مندی اجتماعی، شهروندی، حمایت از فناوری های کاهنده مصرف، تعهد اجتماعی	تغییرات فرهنگی در الگوهای مصرف منابع،

۴- نتیجه گیری

یافته های پژوهش حاضر بر این نظریه استوار است که مصرف به عنوان یک کنش انسانی متأثر از ساختار اجتماعی و عوامل مرتبط با آن است. هرچند نتیجه گیری بدون نقص از اطلاعات جمع آوری شده دشوار است، لیکن با در نظر گرفتن سؤال تحقیق، و با در نظر گرفتن ادبیات نظری بکار رفته در تحقیقات پیشین مورد استناد این پژوهش، بررسی عوامل مرتبط با مصرف مسئولانه آب از خلال پژوهش های داخلی ده سال گذشته، نشان می دهد این عوامل را می توان در دو حوزه عوامل مرتبط با مصرف و عوامل مرتبط با مسئولیت پذیری و در قالب سه مقوله کلی همچنان که شکل شماره ۱ نشان می دهد، دسته بندی کرد.

شکل ۱- مقوله بندی مفاهیم مرتبط با مصرف مسئولانه آب

یافته ها نشان می دهد آگاهی و دانش ارتباط بی بدیلی با مسئولیت پذیری در میزان مصرف آب دارد. دانش بخش مهمی از فرایند مصرف آب را تبیین می کند زیرا به عنوان عامل بنیادین تاثیر گذار بر انتخاب های افراد یکی از عوامل اصلی در پرهیز از اسراف و رعایت الگوی مصرف بهینه است. بسیاری از الگوهای مصرف نامطلوب در جامعه ناشی از فقدان آگاهی نسبت به موضوع و پیامدهای کنش می باشد. این نتیجه مطابق با نظریات دانلپ، جونز و سلیگمن، همچنین تحقیقات تجربی قبلی دامنه و همکاران (۱۴۰۱) و همچنین عیدی و همکاران (۱۴۰۰) است.

بحران ها و مخاطرات طبیعی نظیر سیل یا زلزله هراس عمومی یا فردی به وجود می آورد. هراس از بحران، باعث می شود فرد برای اینکه با خطرات آبی روبه رو نشود خود را ملزم به کنش های پیشگیرانه در قبال آن بداند. فرا گیری دانش و بدست آوردن آگاهی لازم نسبت به سایر مخاطرات زیستی مثل کمبود منابع آب اگر منجر به وقوف بر خطرات جدی و تهدید کننده زندگی باشد حتما در تغییر انتخاب ها و کنش های افراد تاثیر خواهد گذاشت. این بحث با نظریات لازروس و فالکمن در این زمینه که ارتباط متقابل بین افراد و محیط زیست در ارزیابی موقعیت و درک تهدید تنش های زیستی و محیطی موثر است، همسو است.

پایبندی به ارزش های اخلاقی چه به صورت عمل به ارزش های دینی منجر به پرهیز از مصرف گرایی و به شکل رعایت هنجارها و اخلاق اجتماعی موجب رعایت حقوق سایرین در انتفاع از محیط زیست و منابع آن می شود در نتیجه توجه به کنش ها

و الگوهای کاهش دهنده مصرف آب و یا به عبارت دیگر کنش مسئولانه در خصوص مصرف می شود. آموزه های ادیان مختلف توصیه به بهینه مصرف کردن و عدم اسراف دارند و افراد دارای اعتقادات مذهبی بهینه مصرف کردن را نوعی عبادت تلقی می کنند. این موضوع مطابق نظر کری و هاسل مینی بر این است که توجه به کنش برای ایجاد دنیای مطلوب و روابط انسانی می-توانند با مسئولیت پذیر کردن افراد در ایجاد احساس مسئولیت پذیری در کنش های افراد موثر باشند. در نظریه آنتونی گیدنز نیز به همسویی بیشتر فرد با اجتماع و مسئولیت پذیری اجتماعی بیشتر در اثر پابندی به ارزش های اخلاق و اجتماعی تاکید شده است. از دیگر عوامل مدیریت رفتار بهینه در مصرف آب، کنترل و ساماندهی الگوی مصرف، آموزش عمومی و مشارکت فعال نهادهای مردمی در این راستا است. این عوامل در سایه حکمرانی مطلوب آب تحقق می یابد. برای رسیدن به چنین سطحی از مشارکت، باید تجدیدنظر اساسی در رویکردهای حاکم بر مدیریت آب کشور ذیل گفتمان «حکمرانی آب» برای بازتعریف نقش ها، اختیارات و مسئولیتها براساس مردم محور شدن مدیریت آب نیاز است. فرهنگ سازی، ایجاد حساسیت در مردم نسبت به ارزش حیاتی آب، و تبدیل شدن این موضوع به عنوان هنجارهای اجتماعی، در واقع حرکت برای ایجاد سرمایه اجتماعی قوی و توانمند شدن افراد برای کمک به اجرای تصمیم ها و سیاست های پیش بینی شده خواهد بود. اجتماعی شدن مسئله آب و بهره برداری از نقش شهروندان، در راستای کنترل و اصلاح الگوی مصرف، به اعتماد اجتماعی افراد جامعه نیازمند دارد. این یافته با نتایج تحقیقات متعدد در این زمینه از جمله پژوهش احمد پور و احمدی (۱۳۹۹) و همچنین عرب پور (۱۴۰۰) مطابقت دارد.

- بر مبنای یافته های پژوهش پیشنهاد می شود برای افزایش مصرف مسئولانه آب موارد زیر در جامعه مدنظر قرار گیرد.
- هماهنگی و برنامه ریزی سیستمی برای توانمند سازی مردم برای رشد و تقویت همدلی، توجه به فعالیت های اجتماعی داوطلبانه و در راستای حفظ منابع طبیعی از جمله منابع آب.
- فراهم کردن فرصت های یکسان اقتصادی اجتماعی برای گروه های مختلف جهت بهبود احساس امنیت و عدالت اجتماعی به عنوان راهبردی برای افزایش اعتماد و سرمایه اجتماعی که موجب بازنگری در کنش های اجتماعی می شود.
- آموزش، تبلیغ و ترویج راهکارهای مصرف بهینه برای افزایش آگاهی عمومی نسبت به وضعیت موجود منابع آب و چالش ها و مخاطرات بحران کم آبی، جهت تغییر در رویه و سبک زندگی شهروندان و تغییر الگوهای مصرف به سمت مصرف مسئولانه آب.

منابع

۱. آذر، عادل، مؤمنی، منصور، (۱۳۸۰)، «آمار و کاربرد آن در مدیریت»، جلد دوم، چاپ پنجم، تهران: انتشارات سمت.
۲. آستانه، مهسا، تقی پور، فائزه، دوازده امامی، حمید. (۱۳۹۸). تدوین الگو به منظور ظرفیت سازی اجتماعی و جامعه پذیری بحران آب. پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۸(۲)، ۱۰۷-۱۳۸.
۳. احمدی، سیروس، میرفردی، اصغر، زارعی، قاسم. (۱۳۹۲). بررسی رابطه مسؤولیت- پذیری و گرایش به صرفه- جویی در مصرف آب. جامعه شناسی کاربردی، ۲۴(۲)، ۱۸۵-۲۰۰.
۴. احمدی پور، زهرا، احمدی، ابراهیم (۱۳۹۹). تحلیل عوامل مؤثر بر ناکامی حکمرانی آب در ایران، فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، ۳۲(ویژه نامه)، ۱۱۱-۱۴۰.
۵. اسفندیارپور، جمیله، مرادی، علی، جهانبخش، اسماعیل. (۱۳۹۸). رابطه بین میزان اخلاق محیط زیستی و سرمایه اجتماعی با فرهنگ محیط زیستی مورد مطالعه: شهر کرمان. جامعه شناسی کاربردی، ۳۰(۴)، ۱۲۷-۱۵۰.
۶. اسلامی، هادی؛ حسن شاعی، نجمه؛ ابراهیمی، زهرا و مرزبان آمنه (۱۴۰۱) بررسی رابطه بیم نگرش مذهبی و صرفه جویی در مصرف آب در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، مجله تحقیقات سلامت در جامعه، ۸(۲) ۸۵-۷۶.
۷. ایران پور، پرستو، تقی پور، فائزه، سروری نژاد، سید بهنام. (۱۳۹۹). ارتقاء سواد آبی مبتنی بر عملکرد رسانه در شهر اصفهان. مطالعات جامعه شناختی شهری، ۱۰(۳۷)، ۵۹-۹۰.
۸. بوردیو، پی یر (۱۳۹۰). تمایز: نقد اجتماعی قضاوت های ذوقی. ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر ثالث.
۹. بازدار، محمد، گودینی، حاتم، طراچی، محمدجواد، زارع، سودابه، یاراحمدی، مرتضی، محمدیان ظفرآبادی، جلال، و احمدی فرد، طیبه. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر آموزش بر میزان صرفه جویی در مصرف آب در شهر خرم آباد در سال ۱۳۹۴. مهندسی بهداشت محیط، ۱(۴)، ۱-۹.
۱۰. پاکمهر، صدیقه، یزدان پناه، مسعود، برادران، مسعود. (۱۴۰۰). تبیین رفتار کشاورزان در رویارویی با مسئله کم آبی. جامعه شناسی کاربردی، ۳۲(۳)، ۱۳۵-۱۵۴.
۱۱. تقی زاده، محمد مهدی، حلیبان، امیرحسین، عالی پور، محمود، کیومرثی، حسین. (۱۳۹۶). شناسایی و پهنه بندی میزان شوری آب های زیرزمینی با استفاده از GIS مطالعه موردی: دشت نمدان شهرستان اقلید. جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۲۸(۳)، ۱۳۳-۱۴۶.

۱۲. جلیلی آرزو و مشیری اسمعیل (۱۳۹۲)، «ابتکارات ذهنی در به‌کارگیری رویه‌های حسابداری مدیریت»، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۲، شماره ۶، صص ۵۰-۴۱
۱۳. جورابلو، مهران، جورابلو، مسعود، جعفری، احمد، و دادخواه جویباری، توحید. (۱۳۹۵). مطالعه تجربی عوامل اجتماعی- فرهنگی موثر بر مسوولیت پذیری اجتماعی شهروندان منطقه ۴ شهرداری تهران. مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)، ۱۹(۶)، ۱۱۳-۱۴۰.
۱۴. حاجی زاده میمندی، مسعود، بهارلوئی، مریم. (۱۳۹۹). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با مصرف آب (مطالعه موردی: زنان شهر اصفهان). جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۱۱(۲)، ۵۵-۸۵.
۱۵. حاجی زاده میمندی، مسعود، سیارخلج، حامد، و شکوهی فر، کاوه. (۱۳۹۳). بررسی عوامل فرهنگی مرتبط با رفتارهای زیست محیطی (مورد مطالعه، شهر یزد). مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، ۳(۳)، ۹-۳۲.
۱۶. حاجیلو، فتانه، رستمی، مصطفی. (۱۴۰۲). واکاوی عوامل مرتبط با مسئولیت‌پذیری اجتماعی در جامعه مخاطره‌آمیز. مدیریت مخاطرات محیطی 10(1), 29-41
۱۷. حاجیلو، فتانه، عزیززاده اقدم، محمدباقر، سقلی، سولماز (۱۴۰۰). بررسی رابطه کنترل اجتماعی و اخلاق محیط زیستی با دغدغه محیط زیستی دانشجویان دانشگاه تبریز ۱۱(۳۶)، ۲۰-۱.
۱۸. حیدری تفرشی، غلامحسین (۱۳۸۶)، «مبانی سازمان و مدیریت»، چاپ اول، تهران، انتشارات نویسنده
۱۹. حیدری ساربان، وکیل. (۱۳۹۹). تحلیل عوامل بهبود وفاق اجتماعی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان اردبیل). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسان، ۱۵(۳)، ۶۷۷-۶۹۲
۲۰. خالقی نژاد، سیدعلی. (۱۴۰۰). تاریخ برنامه درسی آموزش عمومی دوره کارشناسی در ایران: یک مطالعه اسنادی. مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۱۲(۲۳)، ۲۳۹-۲۶۷.
۲۱. خواجه نوری، بیژن؛ مساوات، سید ابراهیم؛ ریاحی، زهرا(۱۳۹۳) رابطه سبک زندگی و مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی(مطالعه موردی: نوجوانان دبیرستانی شیراز)جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال پنجم، شماره چهارم
۲۲. داداشی دیوکلابی، حبیب اله، ثریایی، علی، نبوی چاشمی، سیدعلی. (۱۴۰۰). شناسایی و بررسی عوامل تأثیرگذار بر مصرف آب خانگی با رویکرد ترکیبی دلفی و تاپسیس فازی. آب و توسعه پایدار، ۸(۴)، ۱۱-۲۲.
۲۳. دسترس، فرناز و خواجه نوری، بیژن(۱۳۹۸) بررسی رابطه بین عوامل جامعه شناختی و رفتار زیست محیطی شهروندان شهر شیراز، جامعه شناسی کاربردی، ۳۰(۴)، ۳۵-۵۸.
۲۴. دهقان، پوررضاکریم‌سرا. (۲۰۱۶). عوامل مؤثر بر سرانه مصرف آب خانواده های تهرانی. راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۹(۵)، ۲۴۵-۲۶۸.
۲۵. ذاکری مهابادی، اسماعیل. یزدانی زازرانی، محمدرضا، محمدی کنگرانی، حنا. (۱۴۰۱). بررسی علل بحران در سیاست‌های آب حوضه زاینده‌رود؛ مورد مطالعه شهرستان‌های غربی استان اصفهان. سیاست‌گذاری عمومی، ۸(۱)، ۴۳-۵۹.
۲۶. رضائی، پرویز(۱۳۸۵). «بحران آب در استان گیلان و راهکارهای مقابله با آن»، چشم انداز جغرافیایی، سال(۳) ۷۶-۶۷.
۲۷. صابری فر، رستم، و اربابی، نوید. (۱۴۰۰). شناسایی عوامل موثر بر رعایت الگوی مصرف بهینه آب در ایران(نمونه موردی شهر فنوج). جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۰(۴۰)، ۴۱-۵۶.
۲۸. ظهورپرونده، وجیهه، و حاجی زاده، اعظم. (۱۴۰۱). تاثیر آموزش سرمایه های فرهنگی اکتسابی بر رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان. انسان و محیط زیست، ۲۰(۲) (۶۱ پیاپی)، ۵۱-۶۹.
۲۹. طالبی صومعه سرایی، مهشید، ذکایی، محمدسعید، فاضلی، محمد، جمعه‌پور، محمود. (۱۳۹۸). جامعه‌شناسی یک بحران: آسیب‌شناسی اجتماعی بحران آب در حوضه آبریز زاینده‌رود. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۱(۴)، ۱۳۳-۱۶۵.
۳۰. طاهری دمنه، محسن. کاظمی، معصومه، صفری غریبوند، خسرو. (۱۴۰۱). آینده نگاری مسئله‌ی آب در شهر اصفهان. فصلنامه شهر پایدار، ۵(۴)، ۷۱-۵۳.
۳۱. عرب پور، امیرحسین. (۱۴۰۰). ارائه الگوی حکمرانی آب مبتنی بر بازاریابی اجتماعی در راستای تغییر رفتار مصرفی آب. مجلس و راهبرد، ۲۸(۱۰۶)، ۹۹-۱۲۸.
۳۲. عیدی، اسماء، کاظمیه، فاطمه، ظریفیان، شاپور. (۱۴۰۰). واکاوی عوامل موثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مدیریت پایدار منابع آب کشاورزی (مطالعه موردی گندمکاران روستاهای شهرستان مراغه). دانش کشاورزی و تولید پایدار، ۳۱(۲)، ۳۶۱-۳۷۵.
۳۳. مختاری، مریم، رضایی، بهروز. (۱۳۹۹). مطالعه جامعه‌شناختی رابطه دین‌داری و آگاهی از تکالیف شهروندی با رفتار مصرف آب (نمونه موردی: زنان متأهل بالای ۱۸ سال شهر اصفهان). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۹(۴)، ۷۷-۹۸.

۳۴. مومنی، حسن، خدارحمی، سمیه، کلانتری، عبدالحسین. (۱۳۹۸). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر هدر رفت آب آشامیدنی (مورد مطالعه: شهرستان دهلران). جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه. (۲)۷. ۱۵۵-۱۸۳.
۳۵. مرزبان، آمنه، رحمانیان، وحید، ثروت، فرخ لقا، و بزرگران، مهران. (۱۳۹۸). ارتباط نگرش مذهبی با گرایش به صرفه جویی در مصرف آب در نوجوانان: یک مطالعه مقطعی در یزد. سلامت و محیط زیست، ۱۲(۳)، ۴۰۹-۴۲۲.
۳۶. مقبلی دامنه، اسماعیل، آئین، احمد، مختاری ستائی، معین. (۱۴۰۱). مصرف بهینه آب در گلخانه های جنوب استان کرمان. سبزیجات گلخانه ای، ۵(۲)، ۴۳-۵۰.
۳۷. نیک خواه، هدایت اله، ظهیری نیا، مصطفی، و اعلم کمالی، سیده مهدیه. (۱۳۹۹). بررسی عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی در مدیریت مصرف آب در شهرستان میناب. جامعه شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، ۳۱(۳) (پیاپی ۷۹)، ۱۲۱-۱۴۲.
۳۸. نیکخواه، هدایت‌اله؛ جهان‌شاهی‌فرد، پریسا (۱۳۹۳) بررسی میزان مسولیت پذیری اجتماعی شهروندان بندر عباس و عوامل فرهنگی و اجتماعی موثر بر آن، مطالعات جامعه شناختی شهری، سال پنجم، شماره سیزدهم.
۳۹. نادری، لادن، کرمی دهکردی، اسماعیل، بادسار، محمد، مقدس، مهرداد. (۱۴۰۱). تحلیل تأثیر عوامل انسانی و محیطی بر تضاد ذی‌نفعان در حوضه آبریز زاینده‌رود. پژوهش‌های روستائی، ۱۱۳(۱)، ۶۸-۸۵.
۴۰. وبلن، تورستین، (۱۳۹۲) نظریه طبقه تن آسا، ترجمه فرهنگ ارشاد، تهران، نشر نی.
۴۱. وصالی ناصح، محمدرضا، حسینی نسب، محمدرضا، صفی خانی، حامد، نوروزی، سجاد، مامقانی نژاد، مهران، جوکار، علیرضا، غیاث‌آبادی فراهانی، علی. (۱۴۰۰). شناسایی و تحلیل آماری برخی عوامل تاثیرگذار بر میزان مصرف آب مشترکین مسکونی شهر اراک. علوم و مهندسی آب و فاضلاب، ۲(۶)، ۱۵-۲۶.
۴۲. یوسفیان، الهه، فقیهی، ابوالحسن، دانشفرد، کرم الله. (۱۴۰۰). طراحی الگوی خطمشی منسجم حکمرانی آب در ایران. فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران ۱۶(۶۴)، ۳۲-۱.
۴۳. یوسفیان، ملیکا، صالحی امیری، سیدرضا. (۱۳۹۹). نقش آموزش شهروندی در مصرف صحیح آب در شهر تهران (مورد مطالعه منطقه ۲ و ۱۶). مطالعات مدیریت شهری، ۱۲(۴۴)، ۲۷-۳۳.
44. Applegate, L.M. Austin, R.D., and McFarlan, W.F. (2003). Corporate Information Strategy & Management, International Edition, Sixth edition, McGraw- Hill.
45. Clarke, S. (2001). Information Systems Strategic Management, An integrated approach, Routledge, Taylor & Francis Group, London & New York.
46. Chaney David, (1996), Lifestyles, Taylor & Francis Ltd
47. Cvetković, V., Stanišić, J., (2015), RELATIONSHIP BETWEEN DEMOGRAPHIC AND ENVIRONMENTAL FACTORS AND KNOWLEDGE OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON NATURAL DISASTERS, Journal of the Geographical Institute Jovan Cvijic SASA 65(3):323-340 .
48. Dohertya, N.F., Marplea, C.G. and Suhaimib, A. (1999) Therelative success of alternative approaches to strategicinformation systems planning: an empirical analysis, Journal of Strategic Information Systems 8 .pp. 263–283.
49. Lund, J. R. (2015). Integrating social and physical sciences in water management. Water Resources Research, 51(8), 5905-5918.
50. Saldana, J. (2015). The Coding Manual for Qualitative Researchers 3rd Edition, SAGE Publications.

ABSTRACT

The deficit of freshwater resources is a global issue, and due to the increasing demand for freshwater, especially in water-scarce areas, it has become important and necessary to pay attention to consumption patterns along with the management of limited water resources.

To prevent the crisis in access to hygienic water, most societies conduct numerous research in the field of its consumption and optimization. The present research has analyzed the findings, analysis, and theories through the research conducted in the last decade on the social factors related to the responsible consumption of water in Iran. This documental study is a review of publishing from 2011 to 2021 about water consumption and responsible use of water has been conducted in Iran. The data has been analyzed using attributive coding and holistic coding. The obtained results show that the most important social factors related to responsible water consumption are in the 3 main categories: knowledge, moral values, and water governance. 11 key concepts related to these categories are also introduced.

Keywords: Responsible consumption, ethical values, water governance